

ХАРАКТЕРИСТИКА СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИХ ПРОБЛЕМ, ДІТЕЙ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ СІМЕЙ

Лилик Віра

Сучасна Україна переживає масштабні соціальні трансформації, пов'язані з повномасштабною війною, що триває з 2022 року. Вимушено переміщені особи (далі – ВПО) потребують матеріальної, фінансової, соціально-педагогічної та психологічної допомоги та підтримки. Негативно впливають на особистість постійні стресові ситуації, пов'язані з вимушеним від'їздом з постійного місця проживання, порушенням стабільних і звичних умов життя, втратою годувальника, друзів, родичів, позбавленням батьківського піклування.

Однією з найбільш уразливих соціальних груп у цьому контексті є діти з сімей ВПО, які, попри формальну безпеку, живуть у постійній тривозі, емоційному напруженні та нестабільності. Ці діти щоденно стикаються з наслідками бойових дій опосередковано – через стан батьків, нові умови проживання, зміну соціального кола, вплив ЗМІ, втрату звичних моделей взаємодії. У зв'язку з цим актуальним є питання розробки та впровадження ефективних програм супроводу, що сприятимуть гармонійній інтеграції таких дітей у нове середовище.

Водночас в Україні досі бракує цілісної системи соціально-педагогічної та психологічної допомоги цій категорії. Практичні ініціативи, які існують на рівні окремих шкіл, громадських організацій чи волонтерських проєктів, потребують наукового обґрунтування та систематизації. Саме тому наукове дослідження в цій сфері має не лише теоретичну, а й важливу практичну цінність.

Особливої актуальності тема набуває в умовах тривалого воєнного конфлікту, коли діти з сімей ВПО потребують не епізодичної, а системної, комплексної підтримки, що охоплює як соціальні, так і емоційно-психологічні аспекти їхнього життя. Це зумовлює потребу у впровадженні адаптивних, чутливих до контексту підходів соціального супроводу, які враховують потреби кожної дитини.

Метою тези є обґрунтування характеристики соціально-психологічних проблем, дітей внутрішньо переміщених сімей.

Дослідження соціально-психологічних проблем внутрішньо переміщених дітей є важливим з огляду на складності, з якими вони можуть зіштовхнутися через примусову міграцію. Це може включати втрату дому, розрив соціальних зв'язків, зміну навчального середовища, стрес та тривогу, що в сукупності може негативно впливати на їхнє психологічне благополуччя та соціальну адаптацію.

Проблеми внутрішньо переміщених осіб можуть включати доступ до житла, роботи, освіти, медичного обслуговування, соціального захисту та інших основних послуг. Їх становище часто супроводжується юридичними та фізичними обмеженнями, соціальною ізоляцією та дискримінацією. Забезпечення прав та потреб внутрішньо переміщених вимагає згаданих зусиль національних урядів, міжнародних організацій та громадянського суспільства [1].

На відміну від дорослих, діти мають обмежені можливості для самостійного рішення своїх проблем та захисту своїх прав. Вони більш схильні до психологічного стресу та тривожності, що може вплинути на їхнє ментальне здоров'я та розвиток. Крім того, переміщення часто призводить до перерв у освітньому процесі, що може мати довготривалі наслідки для їхньої майбутньої кар'єри та соціального становища [2].

Адаптація до нового середовища, відновлення звичайного ритму життя, пошук нових друзів – все це стає величезним випробуванням для внутрішньо переміщених дітей, що вимагає активної участі держави, громадськості, та міжнародних організацій у створенні умов для їхнього захисту, підтримки, та інтеграції. Тому наукові дослідження та розробка програм, спрямованих на вирішення соціально-психологічних проблем внутрішньо переміщених молодшого шкільного віку, є актуальними та необхідними для забезпечення благополуччя та стабільного розвитку цієї вразливої категорії населення [1].

Оскільки проблема переселенців України має комплексний характер, що

пов'язано з наявністю у ній як об'єктивного, так і суб'єктивного чинника, то й соціальна-психологічна допомога, соціальна робота з цією категорією населення має носити інтегративний характер, включати всю сукупність необхідних заходів, та забезпечувати ефективне виконання основних функцій у їхньому гармонійному поєднанні [3]. Розглянемо детальніше соціально-психологічні проблеми внутрішньо переміщених дітей, їхні наслідки та можливі методи соціально-психологічної роботи у таблиці 1.

Таблиця 1

Соціально-психологічні проблеми	Прояви	Можливі наслідки	Методи дослідження та роботи
Психологічна травматизація	Підвищена тривожність, почуття страху, безпорадність	Хронічна тривожність, порушення сну, емоційна нестабільність	Інтерв'ю з батьками, психологічне тестування, арт-терапія
Проблеми соціалізації	Відчуженість, соціальна ізоляція, булінг	Низька самооцінка, труднощі в інтеграції до нових колективів	Соціометрія, групова терапія, ігрові методи
Зміна сімейних відносин	Порушення стосунків у родині, психологічний стрес у батьків	Нестабільність, емоційна невизначеність	Спостереження, інтерв'ю з батьками, сімейна терапія
Освітні проблеми	Відставання у навчанні, труднощі адаптації до нових навчальних умов	Погіршення успішності, зниження мотивації до навчання	Анкетування педагогів, індивідуальні консультації, адаптивні програми
Емоційні та поведінкові розлади	Агресивна або замкнута поведінка, дратівливість	Формування негативних поведінкових моделей, труднощі у спілкуванні	Спостереження, когнітивно-поведінкова терапія, арт-терапія

Оскільки проблема переселенців України має комплексний характер, що пов'язано з наявністю у ній як об'єктивного, так і суб'єктивного чинника, то й соціальна-психологічна допомога, соціальна робота з цією категорією населення

має носити інтегративний характер, включати всю сукупність необхідних заходів, та забезпечувати ефективне виконання основних функцій у їхньому гармонійному поєднанні [3].

Отже, дослідження соціально-психологічних проблем внутрішньо переміщених дітей підкреслює глибокий та багатогранний вплив, який примусове переміщення може мати на дітей цього вікового періоду. Втрата дому, стабільності, перервані освітні процеси, а також виклики соціальної інтеграції в новому середовищі створюють комплекс проблем, які вимагають негайного та цілеспрямованого втручання. На основі проведеного дослідження можна зробити наступні висновки, що ефективна підтримка внутрішньо переміщених дітей вимагає комплексного підходу, що включає психологічну допомогу, освітні ініціативи, програми соціальної інтеграції, а також законодавчу підтримку.

Список використаних джерел

1. Адаптація дітей до навчання у школі в діяльності психологічної служби: методичні рекомендації за наук. ред. В.Г. Панка. Київ, Український НМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2013. 102 с. URL: <https://dnmcp.com.ua/sites/default/files/2020-01/28/1>
2. Адаптація дітей і мігрантів до нових освітніх середовищ: теоретичні та практичні аспекти за ред. Н. М. Лихацької Київ: Інститут
3. Багрій В. Особливості технології ведення випадку в умовах воєнного стану. Ввічливість. Харків. 2022. Вип 3. С. 19-25